

УДК 94] (477)+(476) "1918"

ПИТАННЯ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ В БІЛОРУСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕГОВОРАХ 1918 р.

Олександр ПАНЬКО

Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, Львів, 79000
Кафедра історії слов'янських країн

В результаті розпаду Російської імперії в 1917 р. утворилися Білоруська та Українська народні республіки. Відсутність поміж ними чіткого кордону привела в 1918 р. до виникнення територіальної проблеми. Для їх вирішення в квітні 1918 р. в Києві проходили білорусько-українські переговори. Однак в силу різних обставин, як внутрішніх, так і зовнішніх, вони закінчилися безрезультатно. Демілітації кордону не відбулося.

Ключові слова: державний кордон, Білоруська Народна Республіка, Українська Народна Республіка, Київ, українсько-білоруські відносини.

Створення на теренах колишнього СРСР низки незалежних держав стало законо-мірним етапом історичного розвитку національно-державних утворень, що входили до його складу. Природньо, в процесі становлення незалежних держав помітно зростає інтерес до проблем, пов'язаних з формуванням територій, які вони посідають. Інтерес цей полягає не тільки і не стільки в пізнавальній, як у практичній площині. Кордони – невід'ємна ознака суверенітету будь-якої держави, обов'язковий елемент формування єдиного державно-територіального організму. Без чітко визначених і добре захищених кордонів держава не може забезпечити свого суверенного права на організацію власної суспільно-політичної системи. Однак переведення цього інтересу в площину практичної політики, безперечно, приховує у собі загрозу конфліктів. Незважаючи на це, постановка і дослідження територіальних проблем повинні перебувати під пильною увагою науковців.

У період існування СРСР проблема міжреспубліканських границь практично не вивчалася, оскільки, згідно з ленінською настановою, кордони між радянськими республіками є питанням другорядним. Всупереч цьому ленінському постулату, процеси, що відбуваються сьогодні у стосунках між колишніми радянськими республіками, переконливо свідчать, що дана проблема поступово набуває дедалі більшої політичної і практичної ваги. Тому лише виважена позиція, оперта на результати ґрунтовних наукових досліджень, матиме вагу в очах світового співтовариства.

Протягом багатьох віків білоруські та українські землі входили до складу однієї держави – Великого князівства Литовського, Речі Посполитої чи Російської імперії, і, отже, не мали між собою державного кордону. Природною межею між ними були ліси та болота Полісся. Очевидно, тому не було необхідності в точному окресленні кордону поміж ними. Відсутність кордонів сприяла швидшому змішанню обидвох

народів та їхніх мов. Причому міграції з боку України були більш активні, що згодом призвело до змін етнічної ситуації на Поліссі. Дослідження, котрі проводилися протягом XIX ст., показали, що населення західної частини Полісся значно ближче до українського, ніж до білоруського етносу¹, при цьому воно постійно мешкало на теренах білоруських губерній і мало дуже міцні зв'язки, як економічні, так і культурні, з білорусами. Ці обставини робили процес визначення кордону складним.

Після розпаду Російської імперії в 1917 р., створення незалежних Білоруської та Української народних республік постало питання точного визначення кордонів. Протягом січня–лютого 1918 р. в Бересті тривали мирні переговори між Україною та державами Четвертого союзу. Одним із питань на них були майбутні кордони України. На засіданні 6 січня українська делегація порушила питання про об'єднання всіх українських земель у складі Української Народної Республіки, в тому числі Підляшшя і Берестейщини, які, на думку українських діячів, належали Україні².

Стурбовані вимогою української сторони, білоруські національні організації робили спроби втрутитися в роботу конференції, однак протидія з боку більшовицької Росії перешкодила цьому. Делегація Білорусі до переговорів допущена не була, а її представники перебували там, по суті, у ролі радників делегації УНР. З огляду на це Німеччина та її союзники відмовилися розглядати білоруське питання, трактуючи Білорусь як частину Росії, яку можна використовувати як розмінну монету у міжнародних стосунках.

9 лютого 1918 р. в Бересті було підписано мирний договір між УНР, з одного боку, і Німеччиною та її союзниками – з другого. Угода окреслила північно-західний кордон України, який пройшов по лінії Мельник–Високое–Каменець–озеро Вигоновське³. У договорі зазначалось, що кордон між Українською Народною Республікою і Радянською Росією, визначитися спеціальною угодою між ними, що мала бути підписана найближчим часом. Про Білорусь в угоді не сказано жодного слова. До Української держави відійшли південні повіті Гродненської та Мінської губерній. Після окупації української території військами кайзерівської Німеччини до складу України були також включені міста Мозир, Гомель і Речица.

Такий стан речей викликав незадоволення білоруських діячів, які вважали ці землі білоруськими. 21 лютого, після поспішної втечі з Мінська більшовицького керівництва Західного краю, влада в місті перейшла до Білоруської Центральної Військової Ради та інших білоруських організацій, які домагалися створення Білоруської держави. Друга статутна грамота від 9 березня 1918 р. констатувала Білоруську Народну Республіку в кордонах “розселення і чисельної переваги білоруського народу”⁴. 25 березня Третьою статутною грамотою було проголошено незалежність Білоруської Народної Республіки. Цим документом визначалася територія Білоруської держави: “Могильовщина, Мінщина, Гродненщина, білоруські частини Вітебщини, Віленщини, Смоленщини, Чернігівщини і прилеглі частини сусідніх губерній, заселені білорусами”⁵.

¹ Риттих А. Этнографическая карта Европейской России. Санкт-Петербург, 1875; Эркерт Р. Этнографический атлас западнорусских губерний и соседних областей. Санкт-Петербург, 1863; Nobert G. Karte der Deutsche in Europa. Glogau, 1888; Нидерле Л. Этнографическая карта славянского мира. Москва, 1909; Флоринский Т. Этнографическая карта западного славянства и Западной Руси. Киев, 1911.

² Босчко В., Ганжа О., Захарчук Б., Кордони України: історична ретроспектива та сучасний стан. Київ, 1994. С.18.

³ Там само. С.19.

⁴ Архіви Беларускай народнай рэспублікі. Т.1., Кн.1. Вільня–Нью-Ёрк – Менск–Прага, 1998. С.52.

⁵ Знешняя палітыка Беларусі. Зборнік дакументаў і матэрыялаў. Т.1. Мінск, 1997. С.34.

Внаслідок цього виникла українсько-білоруська територіальна проблема. Південні повіти Гродненської, Мінської та Могильовської губерній опинилися одразу в складі двох держав. Перевага виявилася на боці України, оскільки вищеназвані повіти увійшли до Волинської губернії, і там одразу було створено українську адміністрацію.

Для вирішення територіальної проблеми в Київ на початку квітня 1918 р. була скерована надзвичайна делегація Народного Секретаріату БНР. Крім визначення державного кордону, делегація повинна була вирішити питання двосторонніх торговельно-економічних відносин і фінансової позики з боку Української Центральної Ради. Вона мала також інформувати західні держави про проголошення незалежності БНР з Київського радіо-телеграфу⁶.

Головою делегації був призначений О.Цьвікевич, а “сябрами” – С.Рак-Міхайловський і Л.Левченко⁷. В ролі консультанта був запрошений проф. М.Довнар-Запольський, в ході переговорів до нього приєдналися І.Красковський та І.Курилович⁸. Вибір цих людей був не випадковий: О.Цьвікевич та С.Рак-Міхайловський вже мали досвід дипломатичної праці в Бересті, крім того, були знайомі з деякими українськими діячами. Постать М.Довнар-Запольського, відомого професора, який тривалий час жив у Києві, додавала ваги білоруській місії. Бюро делегації розташувалося в приміщенні Білоруської національної організації “Зірка”⁹.

Представники білоруської місії були з офіційним візитом у голови Української Центральної Ради М.Грушевського, міністра закордонних справ М.Любинського, міністра внутрішніх справ М.Ткаченка, воєнного міністра О.Жуковського. В ході зустрічей обговорювався стан справ в Білорусі, вирішувалися питання про фінансову та продуктову допомогу. З військовим міністром О.Жуковським обмірковувалася проблема створення білоруських військових частин на території України. З цієї метою було організовано військову комісію, до складу котрої увійшли представники Білоруської національної організації в Києві.

10 квітня 1918 р. білоруська делегація надіслала на адресу міністерства закордонних справ УНР телеграму з пропозицією найближчим часом розпочати переговори. Українська сторона погодилася, і вже 19 квітня було розпочато роботу. До складу української делегації ввійшли А.Ліхнякевич (голова), М.Петрівський і М.Свідерський¹⁰.

⁶ Центральний державний архів Литовської республіки. Ф.582. Оп.2. Стр. 2. Арк.1.

⁷ Цьвікевич Олександр(1888–1937) – адвокат, голова Білоруської Народної Громади. Входив до складу уряду Білоруської Народної Республіки. У 1923–1925 рр. був прем’єром БНР. З 1925 р. працював в міністерстві просвіти БРСР. Зник в 1937 р. Рак-Міхайловський Симон (1885–1938) – білоруський політичний діяч. Був членом Білоруської Соціалістичної Громади та Білоруської Центральної Військової Ради. З 1922 р. – посол сейму Польщі. Заарештований польськими владами в 1927 р. З 1930 р. в БРСР, директор Білоруського державного музею. Страчений в 1938 р. Левченко Л. – член правління Білоруської національної організації “Зірка”.

⁸ Довнар-Запольський Митрофан (1867–1934) – історик, етнограф, фольклорист, археограф. У 1901–1918 рр. – професор університету св. Володимира у Києві. Красковський Іван (1880–1955) – білоруський політичний діяч, педагог. Член Білоруської Соціалістичної Громади. У 1918 р. намісник народного міністра внутрішніх справ Української Народної Республіки, голова Білоруської національної організації “Зірка”. Курилович І. – член правління Білоруської національної організації “Зірка”.

⁹ Білоруська національна організація “Зірка” заснована в 1917 р. в Києві білоруськими політичними діячами. Головна мета діяльності – допомога білорусам в Україні. Зусиллями членів організації в Києві були створені “Беларускае бюро па тавараабмену”, “Таварыства беларуска-украінскага збліжэння” і “Беларускі камітэт дапамогі ахвярам вайны”. Існувала до 1919 р.

¹⁰ Ліхнякевич Анастас – член Центральної Ради і Всеукраїнської Ради військових депутатів, прапорщик 3-ї артилерійської бригади. Належав до Української Національно-Револуційної Партії. Свідерський Микола – член Центральної Ради і Всеукраїнської Ради військових депутатів, прапорщик 53-го полку.

Кожна сторона прибула на переговори зі своїм проектом визначення кордону. Відстоюючи існуючий кордон, українська сторона посилялася на умови Берестейської угоди, яку вважала остаточною та незмінною. Разом з тим, у ході переговорів українські діячі заявили, що згодні піти на деякі поступки задля досягнення компромісу. Наразі було оголошено, що Україна не претендуватиме на землі, які лежать на північ від лінії Ганцевичі–Любань–Жлобін–Новозибков. Більші поступки в плани України не входили.

Білоруська делегація приїхала до Києва з твердим наміром домогтись розмежування двох держав за старими адміністративними кордонами, тобто кордонами губерній. Члени делегації в своїй аргументації посилялись на етнографічні дані (практично всі спірні терени, крім Берестейського та Кобринського повітів, були заселені білоруським або змішаним білорусько-українським населенням)¹¹ і наполягали на історичному праві Білорусі на ці землі. Справа в тому, що впродовж XIV–XIX ст. Північне Полісся традиційно входило до цих земель, що становили територію Білорусі і були зв'язані з нею економічно та духовно. Крім того, передача Полісся Білорусі сприяла б її швидкому економічному відродженню.

Таким чином, вже на першому засіданні стало очевидно, що швидкого вирішення проблеми годі сподіватися, а попереду довга та напружена праця. Обидві делегації погодились взяти за основу окреслення кордонів “етнографічний принцип як основний, а принципи економічний і географічний – як додаткові”¹². Білоруси заявили, що будуть спиратися на етнографічну карту акад. Я. Карського, видану 1917 р.¹³, на який визначені границі розселення білорусів у районах, де вони мали кількісну перевагу. Українці висловили зауваження до цієї карти і запропонували свій варіант – карту німецького професора Д.Шефера, видану того ж року¹⁴. Треба відзначити, що обидві карти суттєво відрізнялися одна від одної. Кожна сторона вибрала собі таку карту, яка давала їй максимальну перевагу, а це, в свою чергу, ускладнило процес досягнення порозуміння.

Найбільше суперечок виникало з приводу західного та східного пунктів кордону. Українська сторона західним пунктом вважала оз. Вигоновське; це було затверджено умовами Берестейської угоди і, на думку українців, мало міжнародне значення. Зі свого боку, О.Цьвікевич заявив, що Рада БНР не визнає умов Берестейського миру і вважає визначений там кордон “необов'язковим для Білорусі, оскільки він установлений без участі її представників”¹⁵. Білоруси наполягали на тому, щоб кордон починався з м. Влодава.

Не менш гостра дискусія розгорнулася і навколо східного пункту. Вихідною точкою кордону на сході українці пропонували вважати м. Мглин, білоруська ж делегація пропонувала таким пунктом вважати злиття рік Судість і Десна біля м. Грем'яч. Оскільки район Мглина, на думку представників Білорусі, був чисто білоруським, він не міг стати вихідною точкою. Своє бачення розмежування вони виклали в стислій формі на пленарному засіданні 20 квітня. У запропонованому проекті, зокрема, зазначалось: “Можна було б ще говорити про те, що північно-східна частина території

¹¹ За даними Всеросійського перепису населення 1897 р., в Пінському повіті білоруси становили 74,3%, в Пружанському – 82,5%, в Речицькому – 82,5%. В Берестейському та Кобринському повітах українців налічувалося відповідно 64,3% і 79,6% (*Насытка Я.* “Тыя ж беларусы...” Этнічныя межы беларусаў у XIX–пачатку XX ст. // *Беларуская мінуўшчына.* Мінск, 1994. № 4. С. 15).

¹²Пратаколы беларуска-українскіх перамоваў аб мяжы // *Архівы і справаводства.* Мінск, 2000. №5. С.101–102.

¹³ *Карский Я.* Карта расселения белорусского племени. Петроград, 1917.

¹⁴ *Scheffer. D.* Länder und Völkerkarte Europas. Berlin, 1917.

¹⁵Пратаколы беларуска-українскіх перамоваў аб мяжы. С.97.

Чернігівщини була б відпущена Білоруссю Україні, коли б Україна, зі свого боку, відступила без винятку всю територію Прип'яті, від впадання її в Дніпро і до річки Уж, далі, по прямій лінії, на Влодаву"¹⁶. Таким чином, суперечки точилися в основному за район басейну ріки Прип'ять. Запропонована білоруською стороною межа мала проходити по Десні та старих кордонах губерній. Українська сторона відстоювала свої північні кордони так, як вони були визначені в Бересті.

Під час переговорів О.Цьвікевич заявив, що за певних обставин білоруська делегація може піти на деякі поступки Україні. Однак ця позиція О.Цьвікевича була приватною ініціативою, скерованою на досягнення порозуміння. Вона була розкритикована іншими членами білоруської місії, передовсім І.Красковським і М.Довнар-Запольським.

О.Цьвікевич вважав, що повністю відстояти білоруський варіант кордону нереально. БНР не була визнана ніким, Рада і Народний Секретаріат не мали значного впливу на політичну ситуацію в республіці та за її межами. Тому визнання Україною Білоруської Народної Республіки і встановлення з нею справедливих кордонів сприяло б зміцненню Білоруської держави. Для цього потрібен був компроміс і значні взаємні поступки. Здається, таким компромісом могла бути передача Україні Берестя та Пінська в обмін на Мозир та Гомель. Такий варіант рішення найбільше відповідав етнічному розмежуванню Білорусі та України.

Під тиском більшості О.Цьвікевич змушений був відмовитися від своєї ідеї і притримати її на майбутнє. На засіданні 22 квітня до протоколу було занесено таку заяву білоруської делегації: "Лінія кордону, проведена нами на одному з засідань, була тільки нашою приватною та попередньою пропозицією. Вже вкотре ми повинні зазначити, що Гродненщина з Берестям, Дорогичином, Більськом, Кобриним та Пружанамі в очах усіх білорусів є і залишається білоруською територією. Для всіх білорусів південний кордон проходить загалом границями Мінської та Гродненської губерній, за винятком хіба що південної частини Берестейського повіту"¹⁷.

Необхідність здобуття підтримки з боку українців диктувала білоруській делегації шлях дипломатичних маневрів, що відбилося в протоколах засідання делегації: "О.Цьвікевич. Думаю, потрібно скласти меморандум, котрий змусив би Україну визнати нашу незалежність, а їм із стратегічних міркувань дати можливість користуватися залізницею Берестя–Брянськ"¹⁸. І далі: "Важливе визнання нас Україною, хоча б у прихованому вигляді, якщо вони ведуть з нами переговори. Ми підтримки з боку Берліна чекати не можемо. Німці дивляться на нас крізь пальці. Думаю, що тимчасово можна дозволити українцям користуватися залізницею"¹⁹.

Білоруські представники добре розуміли, що українці зі стратегічних міркувань будуть відстоювати свої права на зазначену залізницю, через що "заберуть" Гомельські, Мозирські і Речицькі повіти. Це було вигідно Україні: вона захищала себе від небезпеки з півночі. Становище Білоруської Народної Республіки було непевним, Народний Секретаріат та Рада БНР реально не мали ні військової, ні фінансової, ні дипломатичної допомоги й підтримки з боку інших держав, крім того, існувала загроза захоплення БНР Польщею чи Росією.

Задля успіху своєї місії білоруським представникам доводилось вдаватися до тактики маневрування та використання суперечностей. Не раз на засіданнях білоруської

¹⁶ Пратаколы беларуска-українських перамоваў аб мяжы // Архівы і справаводства. № 5. 2000. С.99.

¹⁷ Там само. С.102–103.

¹⁸ Архівы Беларускай народнай рэспублікі. С.110.

¹⁹ Там само. С.112.

делегатії М.Довнар-Запольський пропонував шукати нових союзників, налагоджувати контакти з різними політичними силами і використовувати їх у своїй праці: “Більшовики в Курську²⁰ можуть нас підтримати – потрібна тільки певна гнучкість у переговорах; більшовикам не потрібна Велика Україна... Не завадить прощупати ґрунт не тільки в Німеччині, а й в Англії та Франції. Німцям не вигідна ні велика Україна, ні велика Польща”²¹ “...Потрібно неофіційно інформувати про все Форгача²², бо з Австрією нам простіше і краще домовитися, ніж з німцями, потрібно розповісти йому про захоплення українцями Гомеля, Мозира та Речиці, а потім вже офіційно з’явитися до нього нашій делегатії і подати йому формальний протест від імені Білоруського Уряду”²³.

Таку позицію підтримав і П. Тремпович: “Потрібно налякати їх [українців] міжнародною конференцією. Необхідно водночас налагодити стосунки з Московським урядом, з Францією, Англією, Польщею. Треба спочатку домогтися визнання українцями незалежності Білорусі, а потім вже продовжувати переговори”²⁴. “...Більше протестів, більше меморіалів, подавати їх і німцям, і австрійцям, повідомляти про них і поляків, і великоросів, і українців. Тут дуже міцні великоруські партії. Їх можна та потрібно використовувати. Потрібно встановлювати зв’язок з Москвою, з політичними партіями та діячами, які в майбутньому можуть стати керівниками в Росії. Потрібно вирядити делегацію інкогніто до Вологди”²⁵, щоб “зацікавити Францію і Англію нашим питанням. Не треба забувати, що ця коаліція [Антанта] міцна, і ми з її допомогою можемо виграти”²⁶.

Врешті, білоруська делегатія прийняла рішення не приспішувати укладення угоди з українцями, а чекати на більш зручний момент, тобто на переговори в Курську. Але це потрібно було робити обережно і непомітно, щоб українці не сприйняли затягування переговорів як слабкість білоруської сторони. Для того була ухвалена так звана “хвороба” голови делегатії БНР О.Цьвікевича. 22 квітня білоруси, пославшись на нездужання свого голови, запропонували відкласти переговори на деякий час. Крім того, білоруські делегати вказували на недостатність своїх повноважень.

Така зміна позиції білоруської сторони і невдала аргументація її причин не сприяли підвищенню авторитету делегатії. Навпаки, це дало підстави українській стороні перейти до ультимативного тону. Голова української делегатії А.Ліхнякевич на одному із засідань вимагав від білорусів визнати український проект кордону і погодитися з втратою залізниці. У такому випадку українська сторона обіцяла підготувати остаточний проект угоди²⁷. Прийняття цієї пропозиції означало для Білорусі втрату Полісся. Погодитися з цим білоруська делегатія не могла й тому затягувала переговори.

25 квітня білоруські діячі мали зустріч з послом Німеччини в Україні А.Муммом, в ході якої намагалися зацікавити його білоруським питанням й тими вигодами, які отримає Німеччина. Німецькому послу представили меморіал, в якому була стисло викладена історія білоруської державності та прохання допомогти у вирішенні пи-

²⁰ Згідно з Берестейською угодою, УНР і Радянська Росія повинні були визначити кордон між собою на окремій конференції. Першопочатковим місцем її проведення планувався Курськ.

²¹ Архіви Беларускай народнай рэспублікі. С.111.

²² Форгач – представник уряду Австро-Угорщини в Україні.

²³ Архіви Беларускай народнай рэспублікі. С.122.

²⁴ Там само. С.121.

²⁵ У 1918–1919 рр. у Вологді перебувало військове представництво Англії та Франції.

²⁶ Архіви Беларускай народнай рэспублікі. С.122.

²⁷ Протоколи беларуска-ўкраінскіх перамоваў аб мяжы // Архівы і справаводства. Мінск, 2000. № 5. С.101–102.

тання самостійності Білорусі, збереження її цілісності та створення державних органів і збройних сил. Зокрема, зазначалось: “З другого боку, до інтересів Німецького Уряду, на наш погляд, не може входити розподіл Білорусі поміж сусідами та зміцнення тих за рахунок Білорусі. Якщо для німецької політики байдужі границі Білорусі на сході, то зміцнення і відбудова великої Польщі за рахунок білоруських земель заледве чи буде до вподоби Німеччині. Можливо, Ваша Величність, знайдете потрібним подумати про те, що для Німеччини має більше вигоди сприяти державному творенню в Білорусі, аніж протидіяти цьому процесу. Тепер тільки від Німецького Уряду залежить, чи схоче він підтримати білоруську державність і тим звернути симпатії нашого народу до Німеччини. Тоді діяльність білоруських партій буде спрямована на справу державного будівництва, а не на боротьбу з окупантами нашої країни”²⁸.

Однак ця зустріч жодних козирів білорусам не дала. Білоруська місія продовжувала роботу і докладала всіх зусиль, щоб повернути ситуацію на свою користь. Майбутні переговори в Курську та потреба України в союзниках давали певний шанс білорусам. 28 квітня білоруська сторона підготувала свій проект прелімінарного договору з питань кордонів. Згідно з ним, передбачалося продовжити білорусько-українські переговори лише після підписання російсько-українського договору. Переговори повинні бути тільки двосторонніми, ніякі держави не мали права втручатися в них. Обидві сторони обіцяли підтримку одна одній на майбутніх переговорах з більшовицькою Росією в Курську²⁹.

Цей проект договору повинен був розглядатися на спільному засіданні 30 квітня. Однак державний переворот в Україні різко змінив ситуацію. Уряд гетьмана П. Скоропадського просто не призначив нової делегації, хоча і не відмовився від продовження переговорів. Втім, політика “українізації” згаданих районів посилилася. Білоруська місія з допомогою місцевої білоруської ради протестувала проти такої діяльності української влади, відстоювала функціонування білоруських шкіл на Поліссі. Однак головна мета, задля якої в Києві перебувала білоруська делегація, була, по суті, забута. Місії БНР залишилося зосередитися на налагодженні дипломатичних та господарських стосунків між двома державами. І все ж невеликого успіху було досягнуто. Білоруська місія змогла домогтися згоди від українського уряду на призначення в Мозирські, Гомельські та Пінські повіти своїх комісарів як представників білоруського уряду, яких можна було призначати тільки за згодою Народного Секретаріату БНР³⁰.

У червні 1918 р., у зв’язку з відкликанням О.Цьвікевича і С.Рак-Міхайловського в Мінськ, діяльність делегації була згорнута.

Підбиваючи підсумки, потрібно відзначити, що основне завдання білоруської місії в Києві виконане не було: кордони залишилися без змін. Формально у вииграші залишилася Україна, яка продовжувала контролювати Полісся та залізницю Берестя – Гомель–Брянськ. Серед основних причин такого стану справ можна назвати складну зовнішньополітичну ситуацію в Європі. Продовжувалася світова війна. Білоруська та Українська Народні Республіки самі не вирішували своєї долі. Вся політика в той час зосередилась в Берліні, Лондоні та Парижі. І для “великих” держав територіальна суперечка поміж Білоруссю та Україною була питанням другорядним. Для Німеччини це було байдуже, бо в той час обидві держави перебували під її окупацією. А країни Антанти збиралися вирішувати такі проблеми тільки після закінчення війни.

²⁸ Центральний державний архів Литовської республіки. Ф.582. Оп.2. Спр.3. Арк.19.

²⁹ Архіви Беларускай народнай рэспублікі. С.133–134.

³⁰ Національний архів Республіки Білорусь Ф.62. Оп.1. Спр.22. Арк.162.

На невдачу переговорів вплинуло також нерівноправне становище сторін. Українську Народну Республіку можна вважати державою в повному сенсі цього слова. До того ж, вона була визнана державами Четвірного союзу і Росією. Білоруська Народна Республіка в цей період лишень стала на шлях державотворення, тому вважати її справжньою державою можна лише з певною долею умовності. Хоча БНР і мала створені державні органи, але реальна влада їм не належала, і вони не могли впливати на стан справ навіть в Білорусі, не кажучи про міжнародні відносини. Ситуацію погіршувала протидія Німеччини, що, як і раніше, трактувала Білорусь як частину Росії. Ще однією причиною можна назвати корисливу позицію України. Зважаючи на слабкість Білоруської Народної Республіки, український уряд намагався з максимальною вигодою для себе вирішити свої територіальні проблеми. Якщо приєднання Берестейщини можна виправдати етнографічними даними, то долучення Мозирського, Речицького і Гомельського повітів було актом анексії. А різні “прохання” місцевого населення про долучення їхніх земель до української держави були звичайними політичними махінаціями. І як видно з протоколів засідань, поступатися чимось українська сторона не збиралася.

Втім, потрібно також відзначити і дуже високі вимоги білоруської сторони. Намагання білоруських діячів домогтися відновлення історичного кордону певною мірою були справедливі, але в тій політичній ситуації це було нереальним. Першим серед білорусів це зрозумів О.Цьвікевіч, однак під тиском інших членів місії він мусів відступити. Через це переговори з самого початку були приречені на провал. Обидві делегації пропонували одна одній дуже контрастні варіанти проведення майбутнього кордону і, що найважливіше, ніхто не збирався поступитись своїми інтересами задля досягнення порозуміння. А останнім поштовхом до згорання переговорів стала зміна державної влади на Україні: новий уряд П.Скоропадського формально не відмовився від продовження переговорів, однак нової делегації не призначив, чим завів переговори в глухий кут.

QUESTION OF THE STATE BORDER IN THE BELARUSSIAN-UKRAINIAN NEGOTIATION IN 1918

Oleksandr PAN'KO

L'viv Ivan Franko Nationat University
1, Universytets'ka Str., L'viv, 79000
The Chair of Slavonic Countries History

The break-up of the Russian imperial in 1917 promoted the appearance of the Belarussian and Ukrainian republics. The absence of clear border between them in past caused the appearance of territory problem in 1918. To solve the problem the Belarussian-Ukrainian negotiation took place in Kyiv in April 1918. But it had no result because of different internal and external circumstances. There was no delimitation of the border.

Key words: state border, Belarussian National Republic, Ukrainian National Republic, Kyiv, Ukranian-Belarussian relations.

Стаття надійшла до редколегії 15.05.2001
Прийнята до друку 18.06.2001